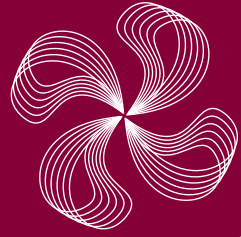

Bizkaitarrei Bizkaieraz

ZAR

373n. zenbakia • 2011 Dagonilla

www.euskerazaleak.biz
www.euskerazaintza.org

San Antolin ta San Roke Lekeitio

**Euskalerria
edo
Euskadi**

Aien garaikoak

Euskalerrian euskeraz EUSKERA ZALEAK

2011-2012 IKASTURTEA

BIZKAIERAZ 44. IKASTAROA IRU MAILLA ETA ALKARRIZKETA

Egunak: astelen eta eguasten
edo astearte eta eguenetan

Orduak: Goiz, arratsalde eta gabetan

Ordaña: 140 €

Izena emoteko tokia: Euskerazaleak

Colón de Larreategi, 14-2
urrutizkiña 94 423 53 22
Bilbao 48001

Asiera: urriaren 10an

44. CURSO DE EUSKERA BIZKAINO 3 NIVELES Y CONVERSACIÓN

Días: lunes y miércoles
o martes y jueves

Horas: Mañana, tarde y noche

Curso completo: 140 €

Inscripciones: Euskerazaleak

Colón de Larreategi, 14-2
Teléfono 94 423 53 22
Bilbao 48001

Comienzo: 10 de octubre

ZER ALDIZKARIA

Ordaindu, mesedez, ZER aldizkaria! (ogeitabost euro) kontu onetan:

EUSKERA ZALEAK
BILBAO BIZKAIA KUTXA
2095 0000 74 2000089615

Adiskide! Mesedez ZER aldizkaria aurrera erooten lagundu eiguazu!
Ebagi orri onetan txarteltxu au, eroan BBKra eta ordaindu 25 €.
Ez dozu ezer be idatzi bear.
Baiña, aztu barik, esan Kutxan zeure izena eta zeure errikoa.
Eskerrik asko!

Euskerazaleak

ASOCIACIÓN PARA EL FOMENTO DEL EUSKERA

Colón de Larreategi, 14 - 2.º dcha.

48001 BILBAO

Urrutizkina : 944 235 322

www.euskerazaleak.biz

Laguntzaille

Bizkaiko Foru Aldundia
Diputación Foral de Bizkaia

Kultura Saila
Departamento de Cultura

ISSN: 1132 - 1350

Lege gordailua: BI-1452-85

Flash Composition, S.L. - Bilbao

www.flashcomposition.com

SAN ANTOLIN ta SAN ROKE

Uriarte Jauregia

Santu bi eukezan Lekitiok Zaindaritzat: San Antolin eta San Roke.

Urbano VIII Aita Santuak jaiegun askotxu baztartu ebazan, erri bakoitzean Santu bakar bat Zaindari lez artu ta jai nagusi moduan ospatuteko.

Lekeitioko erriak eukezan Zain. Ez egoan, ordea, errian Santu orren iruririk.

Garai aretan alkateak aukeratuak izaten ziran urte bireko eta Udaletxeko zeregiñetan beuren konturailan egin bear eben. Bernardo Villarreal de Berriz aukeratu eben erriko Alkate eta bearezkotzat artu eban San Antolinen irudia ainbatetik ekartzea. Orregaitik agindu

eban Palentziatik eskuratzea Santuaren irudia. Alan agertzen da Uriarte Familiko Artxibategian.

1702 an doan eskeñi jakon Lekeitioko Parrokiari Santuaren iruria. Barroko itxurakoa da ta taiuz mailla gorengoa.

Ez egoan ordea, Parrokian, irudirik ipinteko aldare egokirik. Au dala ta 1704 Uriarteren Jauregiko kapillan gorde zan.

Aste Santu, Korpuzkristi, San Antolin eta abarreko ibildeunak (San Pedrorena izan ezik) Tenderia kaletik zear igoten eben Santo Domingo konbenturaño. Emengo Eleizako ate nagusitik sartu eta portikutik urtenda, atzera Parrokira itzultzen ziran.

San Antolinen ibildeuna egiterakoan, Uriarte Jauregiren aurrean geratuten zan, iñozko "etxean" lez egotea gogoratuaz. Oraintxurte gordetako oiturea izan da.

S. Antolin

S. Roke

Uriarte Jauregia

Anai arteko gudaren ostean Uriarte Jauregia aldikada baten utsik geratu zan, Política Auzitegiak Mariano Adan de Ayarzari erio-zigor bi ezarri eutsozalako, birritan Lekeitioako Alkate izanagaitik.

Espainiatik Frantziara iges egitea lortu eban bertan biziten jarraituz, ta sikiatriko osategi batean sartuaz osasun billa, geroago espanian il zan. Bere emazte Pilar Manso de Zuñiga, Larrinagako Emakumeentzako espetxean atxilotu eban, geroago baten Gazteizko (Vitoria) espetxera aldatuz. Alango baten askatua izan zan Lekeitiora itzultzea galazorik.

Lekitioko Alkate gero izango zana, Espainiako Falanjeko buruzagiak bein baño geiagotan agindu eutsen bere mutiko "flechai" apurtu egiezala Jauregiko leiarrak (kristelak). Amorru bizia eutsen Jauregiari ta bertan bizi zirenei. Alan, joan dan gizaldiko erdian, ibildeunen bidea aldatu eban, zuzenean Tenderiako kaletik Santo Domingo konbentuara igon eta atzera Parrokira itzuliaz. ¿Arazo bat ete eukan Uriarte Jauregian ez gelditueagaitik?

Bein baten Lekeitiora etorri nintzan (diño artikulu onen egilleak) eta Pilar Manso de Zuñigak esan eustan Alketagaz zeozer konpondu bear ebalda Udaletxean.

Gazteago nintzanez eskeñi neutsan orretarako neure burua. Alkatearen aurrean agertuaz batera sutan biurtu jatan esanez: Ezin al da berbera etorri? Or dago andra ori, bere dorretik urten ezinda!

Itxura danez Alkateak makurtuta ikusi nai eban bere aurrean. Ze ez egoan barruan, kalera urten barik, ortuan lanean egiten ebalako eta auzokoakaz be artuemonetan ibiltzen zalako. Ori, bai, Alkatearen begietatik urrintxu.

Joaquín del Valle de Lersundi.
Lekeitio, 2008-IX
(Munetxek euskeratuta)

Aien garaikoak

Ondoren dijoana, ipuin antzera doa. Sariketa baten leiaketan. Ikusiko denez ordea, garai bateko Euskal Erriko euskaldunen giroa azaltzen du, ez da irudipenezkoa. Eta askok izan zuen bizimodua. Nik emen, nola ez! niretzat gizon berezi bat izan zena dut norkia. Berak, beste askok bezelaxe bereak eta bost ikusi bear izan zituen, mundu onetatik, azken arnasa eman eta bestera joan zen arte. Orra nire kontaktetan, nire norkiaren pasadizuetako bat.

Zutik nago, eta txapel bat eskuan daukat. Eta ori garai batean jazten zuena, oso gogoan, barne muiñetan, biotzaren erdian. Gure Euskal Erriko mendi magalean, orain ere zutirik dirauen baserri batean jaio zen, txapel orren jabe izan zena. Aita ! Luzio.

Joan zen mendearen asieran munduratu zen. Ama Joxepa Antoni, eta aita Patxi izan zituen gurasoak.

Amar urte ez zituen leenengoz etxetik kanpora lanean asi zenean. Bost anai arreba etxean, eta garai aretan, baserriko bizimodua oso neketsua eta txiroa izaten zen. Umerik ez zuten beste baserri batera eraman zuten, bere etxetik gertu, an morroi lanak egitera, zegokion neurrian, noski.

Eta an eta emen orrelaxe bota zituen urte batzuk, morroi izaten. Asko maite izan zuten morroi egon zeneko baserrian. Berak ere alaxe maite zituen. Eta makiña bat aldiz, urtero egun bat aukeratzen zuen, ikustaldi bat egitera, ustez nagusia izan zenarekin, elkarrizketa goxo bat izatera. Ustezko esan det, ez bait ziren izan nagusia eta morroia. An seme baten antzerako tratua artu zuen.

Emezortzi urte bete zituen arte, antxe igaro zituen urteak. Baserriko lanetan. Atxurra, sega, ganaduak

gobernatzan, esnea plazara eramaten, e.a. egunero-ko eginkizuna, jardunaren jardunez, ondo ikasia

Ez zuen etorkizunik ikusten bide orretan jarraitzearekin eta gertu zegoen beste errira aldatu zen. Kai ederra duen errira. Eta ango itsaontzi batean bereala artu zuten. Bai pozik! Orrelako mutilla! Indartsua eta ona, baserrian ondo zaildu, azi eta ezitako mutilla

Eun urte baiño geiago dira, munduratu zenetik. Joxepa Antoni eta Patxiren semea, esan bezala, nire aiton-amona izan zirenak.

Bost senide izan ziñeten. Lau anai eta arreba.

Aitak, baserria uztearekin, bizimodu aldaketa eta leku berriak, bestelako giroa aurrean.

Gran Sol, Dakar eta beste ainbat leku ezagutu zituen, itsaso zabaleko ibil aldietan. Eta ordungo itsasontziak, ez ziren gaurkoak bezelakoak. Ez zegoen radarrik. Zurezkoak ziren itsaontziak. Eta Norteko izarra, izaten zuten laguntzaile bikaiña. Bizia arriskutan bein baiño geiagotan izan zutela, esan bearrik ez dago. Itsas aundi zabalean, itsasontzi aiekin ibiltzen zirenak.

Ango lagunak, denak euskaldunak, txapela erabiltzen zuten, eguzkia, euria eta otzetik babestuz beraien burua.

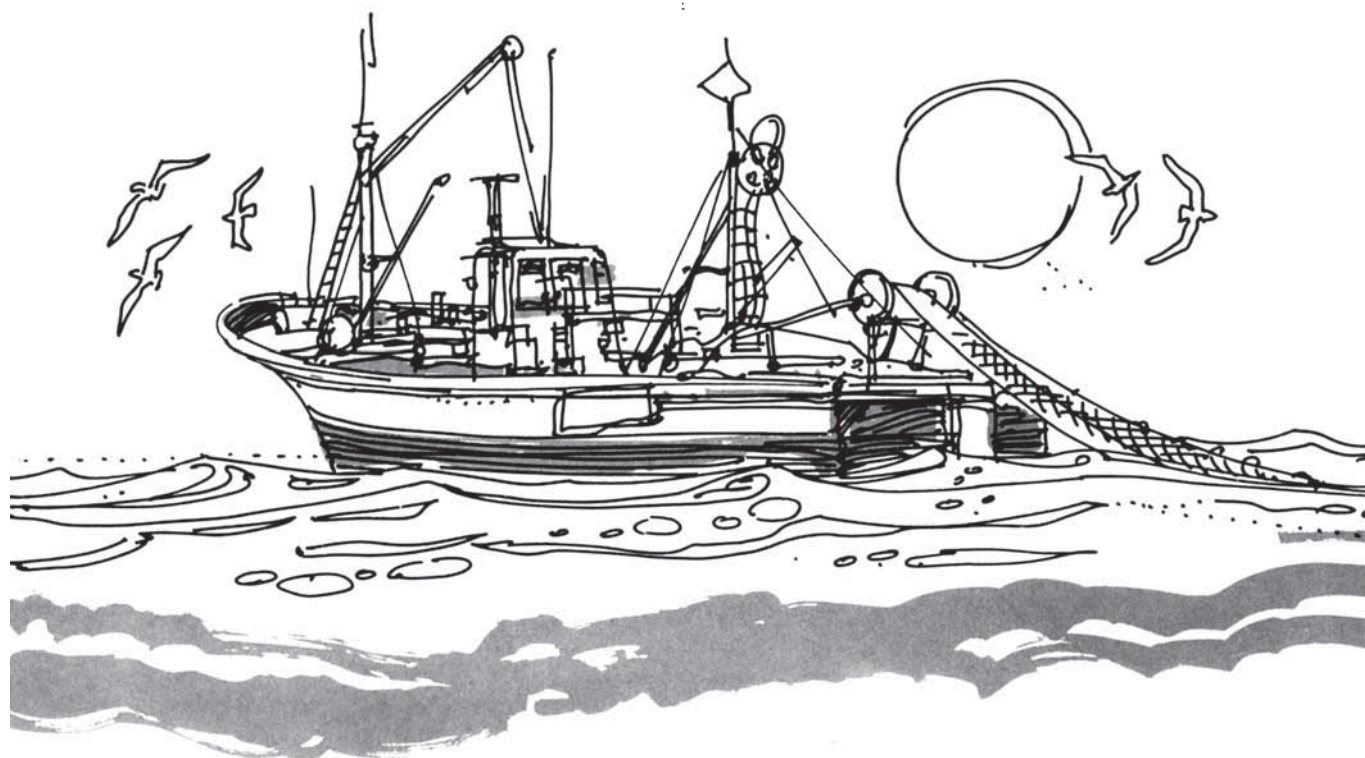
Ara euskaldunak! Mundu guztira Euskal Erriaren izen ona zabaldu zutenak. Fededunak, eta gizalegearen betezale.

Ogeitamar urte bazituen, itsasoa utzi zuenean. Pena aundiarekin. Emazteak, nire amak, orrela eskatuta. Emaztea legorrekoa izan, naparra, napar euskalduna. Eta xume-xume, emaztearen esanetara eta gogamenera jarri zen, obe bearrez. Ni jaiio baiño leen pixka bat aurretik.

Bixenta, nire ama, esan bezala naparra nuen. Arbizukoa, Sakanan. Ura ere gazte gazterik zela, ogeitalau urte zituelarik, bizimodu eroso baten billa Iriburura joan zen, jatetxe batean lan egitera. Gazteleraz tutik era ez zekiela esaten zuen, bere jaiotetxe goxoa utzi zuenean. Ondo ikasi zuen, ondo ikasi ere orde! bigarren izkuntza. Nik aren ezpain goxoetatik berriz, Arbizuko euskera sakon ederra dastatu nuen.

Aitak, itsasoa utzi eta lan berria fabriketan. Berriz ere giro berria. Eta ordungo pasadizo batzuk aipatzera noa.

Iriburura ezkondu eta leengo legera, txapela buruan zuela ibiltzen zen. Bere lagunak ere berdin, eta euskera, obekien mintzatzen zekitena erabiltzen zuten. Erdera ozta-ozta, nolabait adierazteko menderatzen zuten. Eta orrelakoei bi izkuntz erabillita, alboko kaletar batzuk, beren ondotik igarotzekoan, orrelako zerbait esanda izango zen: "Mira boronos, son muy desconfiados". Au duk arraioa! Bere jaiotetxetik gertu, eta arrotz giroa sentitzen zuten baserrian jaiotako euskaldunak. Ori dela eta, noan orren sentipena bertsotan agertzera, nola ibiltzen ziren euskaldun jator batzuk, bere jaioterrian, Euskal Errian.

ARDI GALDUEN ANTZERA:

-1-

Erri on baten arnasa dugu
eta bere uztaroa,
O! Guraso zaar laudagarriak
zuengandik guk jasoa.
Arnasa eder, euskera eder,
gure Euskal Errikoa,
O! Jaioterri laudagarria,
ontasunez oparoa!
Or elikatuz artua dugu
euskal senaren gogoa.

-2-

Pagoetatik begira nago
gogoz Aia erriari,
biotz ondotik aipamenez gaur
Luzio aita zenari.
Nekazaritza eta arrantza
aopez zure kemenari,
Aia erriko seme jatorra,
asko zor dizut nik zuri,
mundu onetan naizen osoa,
eskerrak zuri ta amari.

-3-

Gure kabia, Euskal Erria,
oiturak ta izaera;
asabengandik txertaturik guk
mintzoa dugu euskera.
Baserrietan iraun duena,
ortik kontuak atera!
Onen-onenak ez gera agian,
txarrenak, noski, ez gera,
beste batzuek bezalaxe bai,
amaren umeak, ara!

-4-

Gure euskerak beti izan du
baserriko abaroa,
ekaitz ondoren, gaur egun ere,
euskera bizirik doa.
Baserritarra izan bait dugu
euskal senaren auspoa,
zuzen ta jator gorde digute
euskal senaren gogoa,
zuei eskerrak, gure izkuntzak
izan du uzta naroa.

-5-

Nire barneko biotz mintzoa,
bertsoz azal aal baneza,
ekingo diot irizpidean,
gazia nai nuke geza.
Leen eta orain, baserritarra,
batzuentzako naieza,
kale giroan nagusiturik
gazteleraren jabetza,
aldi berean maisukeria,
ta jabeturik laineza.

-6-

Kale giroan, erdi morrontzan,
jabe baserri lanean,
ardi galduen gisara antxe,
iriburuko kalean.
Arrera kokkor ta irribarrez,
uzten zuten bazterrean,
arrotz giroa aurkitzen zuen,
ori gogorra bazen an!
kaletar batzuk ez zuten lotsik,
jakintsu ziren ustetan.

-7-

Orain badute beste bolara:
 Euskera nai dute jakin,
 garai batean gure mintzoaz
 ez zuten jokatzeko berdin.
 Gure euskaldun baserritarrei
 irribarrez bai min egin;
 Ango "borono"!, angu "casero"!
 entzuten zuten, bai gordin,
 eta ez ziren ez kanpotarrak,
 bertakoak ta Euskadin!

-8-

O! zu kaletar mugatu zera
 besterik erakusteko,
 bide ortatik, uste onean,
 euskera ez da galduko.
 Euskara izkuntz ederra dugu
 egunoro mintzatzeko,
 ongi landuta jakintza bidez
 geure burua jartzeko,
 ez dedilla izan, bakar bakarrik
 izen apaiñak jartzeko.

-9-

Batzuk itz batzuk ikasi eta,
 ara eta ona begira,
 lagun urkoak arritu nairik,
 zerbait balekitez, tira .
 Barkatu, baina orrelakoak
 euskaldun kaxkarrak dira,
 ikus bezate nondik datorren
 euskal senaren distira,
 ta nai ta naiez, so egin bear
 antzinako baserrira.

-10-

Gure asaben euskera maite !
 baserritik, zu kalera,
 orain diote or daukazula
 kultur andiko bolara.
 Ezin ukatu ikastolak or
 eman dezaken aukera,
 uzta on baten premia bada
 zuzenduz leengo galera,
 itz jator asko galduak dira,
 baita sena ta joskera.

-11-

Garai bateko baserritarrak
 an garairik txarrean
 miresgarriak izan zihaten
 ainbat ta ainbat urtetan.
 Bizi bearrak jarri ziztuzten
 batzuk erabat kalean,
 Ez bedi iartu zuen euskera
 artu zenuten lurtean,
 jarrai dezala zuen bidetik
 leengo era jatorrean.

Or itz neurtutan aalegiña egin dut, euskaldun
 jatorrak, leengo garai zaar aietan, zenbait lekutan,
 aurkitzen zuten giroa azaltzeko. Zenbait leku oriek
 ez ziren ordea, atzerrikoak, baizik eta Euskal
 Errikoak.

Amaika ikusteko jaiok gera !

Asieran nioena, txapela eskuan daukat, aitaren
 txapela! eta jaztera noa otoitz giroan:

Txapela au aitarena zen,
 orain semearena,
 eta aren espiritua
 nire barne muiñetan dago.
 I zen ezazu , aita!
 betiko atsedena
 ama maitearen ondoan.

AMEN.

Joxemari Murua Goñi-k
 2010ko. 2garren

Euskalerrria edo Euskadi

“Berezko sorterri edo aberria da” (VI)

EUSKALERRIAREN EGO-ALDEAN MAURITARREKIN NAFARROAKO ERREGETZA TA BIZKAIKO JAUNTZAREN SORKUNTZA.

Erromatarren aurretik, Godotarren denbora ostetik, eta bai arrezkeroztik be, Akitania ta Nafarroako edestiak bardiñak izan dira, gure erria edo euskal lurraldeko gizarte guztia, beti alkartzen zalako Auñamendikateko babesean, izkuntz, siñismen ta oitura batekoak izanaz.

Ori izan ote zan, orduan ulertzen zan euskal erresuma edo batzangotasuna, gaur “Aberria”ren izenagaz ezetuten doguna?.

Arrigarria da gaur euskaldunak espainolaren aotik entzun bear doguzenak, adibidez: “Aber-zaletasunezkoak garela” diñoenean.

Gu ez gara “Aber-zaleak”, gu Euskaldunak gara, mundu onek Jainkoagandik daukan bereztasuneko legean jaioak garelako.

Euskaldunai orregaitik ez jaku ipiñi bear, espainol berekoi maltzurak euren guzurrezko “Nacional Katolicismoa” egi biurtu naian, aurretik ipinten gaituen “uste”aren⁽¹⁾ galderazko berba ori bezela, eta euroi benetan egokitzen jakien “uste”zko berba ori ostondu, nortasunezko itxuran agertu naian.

Ez dira konturatuten, aurretiko ezaupideak mundu fisiko onetan, ezin dirala nor beren naikerira aldatu, Izadi onek daukazan legeak alda-ezin edo kendu-eziñezkoak izan da?.

Euren izatasunean, norkerien asmoak baiño besterik ez daukie, eta Euskaldunak izaeran “Nortasunezko Jaiotasuna”.

Norkerizko lanean dabizen alegiñak dira ekintza orreik: “Egiari, guzurra dala esan, eta guzur utsari, benetako egia dala”.

Gaurko bizitzari, txoriaren begirakada bat emonda, ez da gaur sortzen dana ?.

NAFARROAKO ERREGETZAREN SORKUNTZA:

Goian ikusi dogu, 800garren urtean, III Leon Aita-Santua-k Karlomagnori deituta, au Erroma-ra joan zala eta bertan, Iparraldeko itsasotik, Garellano-ibai⁽²⁾ Ebro-ko ibairaño, eta Mendebaleko Atlant-Itsasotik Ekialdearen Boemia-rañoko Erromatar Kaisal-Erri Sakratuaren Inperator edo Augusto-Kaizar-Jaun Erromako San Pedro Eleizan koroatu ebal.

Emen, kaizartzazko lengo ariari irauntasuna oster emonda, erromatar Kaisal-Erriaren agindupean batu gindezan.

1) Uste = presuncion. (2) en Garigliano o rio Liri en el centro de Italia.

Euskaldunak baiña, erromatar kaisal-erri orrek esaten dauan lez, Karlomagnoaren menpean egon ote giñan?.

(III Leon Aita-Santu ta Karlomagnoaren irudimeanean bai, baiña egia non?.

Guzti au, baleiteke Kristautasunaren zabalkuntza katolikotasun alderdikeritik finkatu edo gogortasunean babesteko izatea.

Zergaitik naspildu baiña gudu-indarrak, JAINKO-ANGAN euki bear dogun sinismenagaz?.

Argi dago, Kaizar eta Aita Santuaren aginpean batzangotuta egon gindezan, Jainkoak ipini ebazan berezko lege ta errigizarte guztien gaiñetik ezarri zirala norkerizko asmakuntz orreik.

Euskalerriko Auñamendiak bere zilbor edo erditoki-lez, beti izan dira Euskaldunentzat babes leku ederrenetarikoak.

Baiña gaurko edestian sartu gintzazanetik, gizaren eginkizunezko trebetasunak soiltzen⁽¹⁾ joanda, bearrezkoa agertu jakun oraintsungo antolakuntza barri baten kokatzea.

Aukera orreik VIII-IXn gizaldi bitartetan agertu jakuzan, 778an Karlo Magnoren gudalozteak, bere zaldun bioztoi⁽²⁾ Roland aipagarrien agindutara, Salduba⁽³⁾ Mauritar Soliman ibn-al-Arabi-ren menpetasunetik askatzera joanda eta eziñean

Iruña-tik etxerantza aldatu zanean, Napar Uria erraustu ebenean lenengoz.

778ko Dagonilla-ren 15ean Karlomagno-ren gudalozteak Auñamendietatik zear igarotzen egon ziranean, Euskaldunak ostonduta, Orreagan itxaron eutsoen eta ikaragarritzko zarraskintza egin eben gudalozte orreitan, Roland bera be ilda.

Eta 814an Karlomagno il ostean, bere seme Ludobiko Pio-k 824an, Euskaldunak ezereztu ebazanak, ostera bialdu ebezelako beren gudalozteak Nafararren aurka.

Aldi onetan kontuan artu bear dogu, 714an Kalifaren zerbitzura aldatu zan Akitania-ko Kasio kondea, ortik aurrera Euskal sendi au, Banu-Qasi-ren izenagaz ezagututa, euren laguntzagaz 824an, Nafarroako Jimenez ta Arista-tar iñigo lenengo Nafar erregea izendatu gendulako, 852an bera il zan arte iraun ebana.

Lenago baiña, aldi areitan Nafar erregetza sortzerazko irudiaren argitan kokatu degun, azterka begitu bear doguz orduko Europa ta euskalgizartean baldinpekotuta egon ziran aukereak.

Alde batetik, “Griego-en jakintzan, Erroma-tar Kaizar-Legedian eta Katoliko Sakratuaren” dogma arauzko baldintzatan ezarri bear genduzalako naita ez gure Jaun-Erregezko antolamendu barri orren oñarriak.

(1) *Soiltzen* = *simplificar*. (2) *Bioztoi* = *resuelto, valiente*. (3) *Salduba* = *Zaragoza-ren antziñako euskal izena*.

Beste aldetik, Europa-ko errege-erregiñaren ezkontza bidez, sasijainkotasunezko senidetasunak sortu ziran, eta norkerizko feudo-legeak txuntxurantzeko agintaritzan askatasunezko demokraziaren aurka ezin besterarte gogortuta, Nafarroako errege-zari asieratik, eriotzera bideratuko jakon.

Eta baldintza bi oneik Munduko gizarte guztia oldozmen ta agindu bakar baten batzangotuta ezartzeko, azpiko bardintasun lege onegaz lotuta dagoz, Jainkoa eta Gizartearen artean, Kaizar eta Aita Santuaren solaskide bakarrekin.

Baldintza orreik ez ziran edozer gauza izan, norkeriaren sorburuzko asmakuntzari, neurri aundiko ateak zabaldu eutsezelako: “Griego-en jakitza ta

Euskalerrriaren berezkotasunezko oitura demokraziak zekula ezin diralako ezkondu, Erroma-tar Kaizar Katoliko Sakratuaren menperatzaille legediakaz”.

Gu, Jainkoa-ren Berezko Lege demokratikoetan beti lez iraun bear dogu.

Leen, Paleolitiko Neolitikoan egin zan antzera, betiko ta berezko lege orreitan jarraituta, munduan egin bear diran alegiñak demokratikoak izanez gain, giza eta erri-gizartearen eskubideen berdintasunezko lege-bidetik eroan bear diralako⁽¹⁾.

Bigarren: “Bide-ori baztertu egiten badogu, Euskaldunak Mundu oneri milla-urte askotan, azturazko bizi-jakintzan emon geuntsozan ulermen aundiko

(1) *Derechos Universales Humanos.*

adierazpen argitsuak galtzen dira eta beragaz, gure maitasunezko Euskalerrri onen Izatasuna.

Eta irugarrenean: norkeriaren asmakizunezko menperatzaillak, Jainkoaren zuzen bidera berrezkuratu, eta egitarau⁽²⁾ inguru baten, askatasunezko Nortasunik galdu gabe danok alkartu.

Mundu fisiko oneitan gure ekintzak, Jainkoa-ren Legeagandik mugatzen asita dagoz, eta borroka orreitan aurrera egin ezkeru “ekaiztuzko laiño-baltzak odei-jole, urrean ikusten dira”.

Iruña-ko IIn Garzea-tar Iñigez 870-882 urte bitartean errege izan zanaren Ximena alabea, IIIIn Alfonso Aundia⁽³⁾ Asturias eta Leoneko erregeagaz ezkondu zalako, Banu Qasi-ren senditik urrunduta, eurengana urbildu ziran, ortik beste okerrezko ziri sakon-bat sartuta Nafar erregetzari Nortasunezko osasunean⁽⁴⁾. Eta beste alaba-bat, izenez Oneka deitzen zana Aragoi-ko Aznar Galindo-rekin.

Mauritarrak Begi-bakarra ta kristauak Monakoa deitzen eutsoen I Fortun 882-905n urte bitartean errege izango zanaren alaba Oneka, Abd Alah mauritarrekin ezkondu eban.

IIn Santxo “Abarka” 970-994ko urte bitartean errege izango zanak, Mauritarrak ezin irabazi eta alaba bat Almanzor-ekin ezkondu eban, bai bera be bigarrenez Urraka Fernandez-ekin, Fernan Gonzalez Gaztela-ko kondearen alabea zana gaz bakearen truke.

Bere seme IIn Gartzia Santxez-ek 994-999 urte bitartean errege izango zana eta Dardarti edo Ikaratia deritxon alaba, Asturias-Leon-go Vn Alfonso-gaz⁽⁵⁾ ezkondu eban”.

Dana dala, zelan ezkondu menperatzaillatasunezko feudoan antolatuta egon ziran Franko ta Asturias ta Leon-eko erregetzak, kaizar astuntasunezko izen orreik emoten eutsen punpeziagaz⁽⁶⁾, Foru edo Lege-Zarraren ardurazko ordezkarietan eta askatasunezko demokrazian oituratuta sortu zan Euskal-Nafar erregetzarekin ?.

Dana dala bide orretaik, Europa-ko erregetza guztia senidetuta geratu zan.

Eta euskaldunak Norkerizko sare-arte edo txebera orreitan sartuta geratu giñan, beste gauzarik egin ezinik.

(2) Alkartu gaitazan egitarau inguru baten = proyecto comun. (3) Magno, 838-812. (4) Kontuan artu bear dogu, erdi-ugarte onen Iparralde guztian laterritutako erri-gizarteak, Euskera-ren senetik berba egiten ebela, nai-ta izkuntzan naastuten asi. (5) 994-1.027. (6) Punpeziagaz = solemnidad.

Antzerki edo ta gertakizunezko lazgarri orreitan iraungo dau Nafartar-erregetzaren edestia 1.512an Fernando katolikuak Nafar-erregetzaren Ego-aldea menpetu arte eta geroago, gudu-ingar keiñaduran edo kontrolpean gaurko egunerarte.

Europa-n, berez askatasunaren oiturazkoak ziran erregetzak eta Nafarroa-ko erreñua batez be, etsai asko euki ebezan katoliko asmatu zan eritzi orren aldetik, orduko denboratik asi-ta, berezko Erri-gizarteari iñoz ez dautsielako aukerarik emon, berez-tasunezko jarraipenean itzarmen bidetik batzango-tu egiezan.

Eta Jainkoak bereztu Ebazan legeak, gure askatasunezko zor eskubidearen eginkizunetan egiaren aukerazko baldintzak izan dagiezan, norkeriaren zaleak jabetuta, Nafarroako errege batzuekaz sortu ziran gauza zeatz batzuk argituko dautsuedaz,

ikusi daigun, maltzur eta naspiltasunezko jokoakin norarte aldatu gure dabezan, gure baitan irarrita dagozan Jainkoaren legeak.

Euren buruetan erabilli edo pentsatuko eben, erritarrak ez zirala konturatuko, berezko lege aldetik ez ebelakoan ezer jakingo.

Baiña zelan konturatu ez, Jainkoaren borondatez, gure baitan beti egon ba dira irarrita ?.

Beste gauza bat izan zan, esku baten Jainkoaren izena ta inpernua meatxuka erabiliz, eta bestean kurutzea ezpata izan balitz bezala keiñaduran erabilia danak beldur edo kikilduta euki ondoren, eurak euren buruai sinist-araziz egia dala erritarren jakintzan utsun ori dagoela.

Baiña ortik egira, emendik Eguzkira baiño alde aundiagoa dago.

JIMENOTARREN ERREGE LEIÑUTIK.

III In Antso Gartzreiz Aundia, 965-1.035 urte bitartean bizi zan.

999an, beren aita II In Antso Gartzreiz 994an il da ondorengoa izateagaitik, Nafarroako erregetza eta Aragoiko konderria artu eban.

1.018-1.035 urte bitartean Sobrarbe-Ribagorzako konderria artu eban.

1.029-1.035 urte bitartean eta Antso Gaztelako kondearen alabeagaz ezkondu zan bidetik, Gaztela-ko konderria.

Eta Leon-go III In Bermudo erregearenak izan ziran, Gaztela-ko Zea ta Pisuerga ibai bitarteko lurraldeak bereganatu ebazan, eta Leon-en sartuta, beren burua Kaizar-Sakratua izendatu eban, dirua atarata idazpuru orregaz.

Iberia-ko peninsula onetan, III In Antso Gartzreiz errege nagusi edo aundienetariko bat lez ezagutu zan.

III In Antso Gartzreiz il aurretik, bere agintaritzazko lurraldeak, bere lau semeen artean banandu ebazan:

-Nafarroako erreinua, Gartzreiz-eri.

-Gaztelako konderria ta Leon-go zati aundi bat, Fernando-ri.

-Aragoi-ko konderria, bere sasiko-seme ta nagusien izan zan I Ramiro-ri.

-Eta Sobrarbe ta Ribagorza-ko lurak, Gonzalo-ri.

Txarto eginez gain, ez eban susmatu Gaztela ta Aragoi-ko konderriak, anaien arteko bikaizkeri bidetik eurak be errege izendatuko zirela, eta berezko tronkalaren nortasunetik, katolikotasunaren alderdikerizko batzangoasunera aldatuta, Nafarroa-ko erregetzari, etsai indartsu bi geiago agertu jakozan.

Noren aolkularitzapean egon ziran Europa ta Nafar erregeak?.

Eibarko karmeldarren etxean Euskerazaintzako batzar baten egon giñela, Oñatibia-tar Dunixi-ri bere “txarto oldoztu zaitez” itaunari, nik “asmatuko dozu” erantzun neutson, eta berak: ez !, “labur gertzen zara” esan eustan.

Zezar-etik ona, Erroma-ko kaizar sakratu ta fazizta guztien atzalburua euren garaipenak lortzeko, beti izan da: “Veni Vidi Vici”.

Eta berezkitasunean edo jarraipenean azturazko oituran iraspendu egiten diran Nafarroako askatasunaren aberrizko erregetzak bezala, katolikotasuna

asmatu eta alderditu zanetik eurentzat zekula ez diralako izan zuzentasunezko iraspenak, arazoak gutxitu barik, atzalburu orregaz aundiagotuten beti aleginduko dira.

Antzezko⁽¹⁾ lanean egindako “Latiña” be izan zan tresnarik garrantzitsuena asmakizun

orreik aurrera eroateko, berezko eta bidezko izkuntzaren aurka.

Eta eleiztarrak euren aundikotasunean danoen gaiñetik agintzen ebalako, latiña jakintzaren ibilgailua eginda, Nafarroako erregetzan sekula ez zan idatzi agiri bat euskeraz.

NAFAR-TAR ERREGE LEIÑUTIK.

VI In Antso Gartzreiz Jakintsua 1.150-1.194ko urte bitartean bizi zan.

Nafarroako leiñuaren erregeak Euskal-Nortasunaren aldeko abertzale sutsuak izan ziran eta VI In Santxo jakintsua, Euskal errege artean baleiteke lenengoa izan konturatu zana, eleiza edo katolikotasunezko ingurutik Euskal izkuntza bastertu egiten ebal.

Beste adierazpenik ez daukatelako aurkitzen, beartuta agertuko bear izan eban, danon aurrean Euskerea-ri ots indartsuenagaz latinezko “Lingua Nabarrorun” itzakaz lau aixetara aldarrikatzea.

(1) Antzezko lanean eginda = idioma construido artificialmente.

Goian esan doten txeberazko arrazoiaren bidez: “Latiñez eta Latiñez ez bazan izaten sasi izkuntzan edo latiñ-kumean idazten ziran jaurkintzaren agiri guztiak”.

Nafar erreñuak, ba-eukan beste etsai aundi bat, edo ez ziran ondo konpontzen beintzat, III In Zelestino Aita-Santuagaz.

1.194an Jorrailla-ren 13ko Aita Santuaren berun idazki edo bulda-n, VI In Santxo Jakintsua⁽¹⁾ erregeari, Nafartarren “DUKE” izenagaz idazten dautsolako, “REX GRAZIA DEI” euren eritziaren aldeko erregeari idazten eutsen ordez.

Eta bardin bere seme VII In Santxo Azkarra edo Indartsuari 1.196an Martiaren 27ko buldan, naita euroi moruen aurka, ainbeste lagundu eutsena izan.

Edestilari aldetik iñork esan ez arren, jakin eben orduan be nortasun ta norkeriaren eritiziko borrokan ibili zirala.

Egira zelan urten baiña, eritiziko guzur ori goitik berako agintaritzan dogmakin araututa euki eben txeberazko sare orretatik, jakintsu geienak

norkeri orren alde bete betean kokatuta egon ba ziran?

TXANPAÑA-KO ERREGE-LEIÑUTIK.

1.234-1.253 urte biartean Nafarroa-ko I Teobaldo “Bertsolaria” eta Txapaña-ko IV n errege izango zana izendatuko dogu, gauza asko geratzen diralako agirian.

Nafarroa-ko I Teobaldo “Bertsolaria” gaz⁽²⁾ astenda Txanpaiña-ko errege leiñua. VII In Santxo “Indartsua” ren loba izan zana.

Nafarroa-ko Blanka eta III In Teobaldo kondearen semea, Brie ta Txanpaiña-ko kondearen izenagaz.

VII In Santxo Indartsuaren azken borondatea, Nafarroa-ko erregetza, Aragoi-ko I Jaime-ren eskuetan iztea zan Teobaldo ez ebalako begi-onean artzen.

Nafartarrak baiña, gogo orreik kontuan euki-gabe, Santxo il zanean illabete geroago Teobaldo-ri deitu eutsoen eta Iruña-ko Gotzain-Eleizan Fo-

(1) 1.128 inguruan jaio zan, 1.150-1.194 ko urte bitartean errege zala il zan arte. (2) 1.234-1.353 urte bitartean errege.

ruak zinduz-gain Frantzia-ren gorteko oituran igortzi⁽¹⁾ eban.

1.238an Lur-Santua-ren gurutzeko-gudaldia bideratu eban, eta Tauro mendian, betiko ospagarritasuna lortuta, 1.240an itzuli zan.

1.246an, Ximenez ta Gazolaz-tar Pedro katoliko sutsu gotzaiñarekin Foruen gora-beran euki ebezan estabaidakin, onek zalantzan ipinten eban Nafar-erregetza.

Aita-Santuak baiña, lege berezi bat agertuta: “Bere baimenik gabe, iñork ezin ebala Teobaldo eleizatik kanporatu” esan eban.

Zer gerta leikean Gurutzeko gudan ez balitz ibili?.

Laugarren gizaldian Nizea-ko eleiz batzarrean erabagi zan bidetik be, erri bateko erregeak eskomunikatuta geratzen ba ziran katolikotasunaren alderdiko erispenetik, eleizaren aldetik⁽²⁾ Europa-ko edozein printze edo errege baimenduta geratzen zan printzerri orreitan sartu eta eskomunikatuak euren errege aulkitik kanpora botateko.

Aita Santu ta Europa-ko errege katolikoarentzat, zer ziran giza ta berezko errigizarteak ?.

Ba, maltzurrezko ta norberkerizko lege orreik izan ziran Fernando katolikuak eta II Julio Aita Santuak 1.512an erabili ebazanek Nafarroa-ren berezko erregeak euren errege aulkietatik kanpora botateko.

Baten batek esango daust, nungo Jainkoaren legeak ziran orreik ?.

Eta Nafarroa-ko euskaldunak ortik aurrera, guduindarraren keiñaduran eta kontrolpean eroan bear izan eban euren nortasunetan apaldura ori, karlistadako gudak asi ziran arte.

I Teobaldo sarri ibili zan Txanpaina ta Nafarroa-ren arteko bidaiak egiten, eta 1.253an Garagarri-lla-ren 8an Txanpaina-ko itzulkeran baten il zan.

Atutxa-tar Paul
Zornotzan 2.011n Epailla-ren 8an

(1) Igortzi = ungir. (2) Europa-n, bera izan zan agintari nagusiarena.

#Euskaldun barrientzat

Zazpi utsak

Ikasten

ARPIDETZAKO TXARTELA

ZER aldizkaria artu gura dot eta bialdu egidazue zuzenbide onetara:

..... tar

..... kalean (auzoan..... zenbakian

..... errian, errialdean (probintzian)

Arpidetza ordaintzekodiru-etxera (bankura) bialdu ordain-txartela,

an daukadan zenbakidun diru-kontura.

ZABALDU DAGIZUN "ZER". Arpidedun bakoitxak billatu begi beste bat!

Aste Nagusia
bakarra dago
amar gauekoa
munduan.

Abuztuan Bilbon
denok batera
katuak eurak be
jaietan.

Mari, Mari,
Marijaia dator
Mari, Mari,
Marijaia dator.

Uger, uger,
Bilboko uretan
Mari, Mari,
Marijaia dator.

Abuztuan danok
zaar eta gazte
gizon eta andre
jaietan.

Zapia lepoan
alkar artuta
kolore guztiak
dantzetan.

Goxa eta erlojua
ez ei doaz batera
bata edo bestea
zoratu egin da.

ara, ara, ara,
ara nor datorren
ara, ara, ara,
gure Marijaia.

Ene, ene, ene,
oi ai ene bada
aste au pasata
barrero joango da.

Marijaia bera
gure Marijaia
Bilbora etorri da
Aste Nagusira.

Aste Nagusi
bakarra munduan
bakarra munduan
Marijaia.

